

НАУКОВЕ ОБГРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ «ЗАТОКА СОБАЧЕ ГИРЛО»

Територія, що пропонується до включення у ландшафтний заказник «Затока Собаче Гирло» – коса, якою в руслі р. Дніпро відмежовується затока «Собаче гирло» або «Наталка». В минулому неодноразово пропонувалось оголосити цю територію заказником, проте Рішення Київради від 27 лютого 2020 року № 148/8318 «Про оголошення ландшафтним заказником місцевого значення «Затока Наталка» до його складу було включено лише саму затоку і незначну частину суходолу, що є також важливими для збереження біорізноманіття територіями. Проте такого рішення є недостатньо для захисту природного комплексу в цілому.

Територія коси, що пропонується нами для створення заказника, є привабливим місцем як для місцевих видів рослин та тварин, а також вона є важливою ділянкою узбережжя для мігруючих птахів. Саме в цьому місці дослідження мігруючих птахів відбуваються регулярно вже понад сторіччя¹. І до сьогодні територія є місцем активної роботи фахівців-біологів та аматорів². Лише за даними міжнародних баз біорізноманіття, тут задокументовано понад 700 спостережень різних біологічних видів³. Значна частина цих спостережень є результатами бердвочінгу (збору відомостей про зустрічі птахів аматорами), що зараз набуває популярності в Україні. Особливо важливим цей вид дозвілля зараз, в час, коли велика кількість людей потребує психологічної реабілітації.

-
- ¹Шарлемань Е. Список птиц окрестностей Киева // Зап. Киевск. О-ва естествоиспытателей - 1909 - Т. XXI - С. 183-201;
 - Шарлемань М. Заметки о куликах песочниках (Tringinae) окрестностей Киева. Птицеведение и Птицеводство, 1913, в. 2, стор. 117-131;
 - Шарлемань М. Замітки про птахів Київщини. Матеріали для орнітофауни України // Тр. фіз.-мат. відділу АН УРСР, 1926 - Т. II - в. 2 - С.3-35
 - ²Pshenychnyi C.V., Turchyk A.V., Martiusheva O.O., Davydenko L.V., Kaminska N.V., Panchuk O.S., Kazannik V.V., Kozii R.V., Debelyi Ya.Yu.(2009). The winter bird counts of the wetland complex in kyiv and its vicinity 2008-2009. Collection of scientific papers. Kherson:Vyshemirskiy.P:308-313;
 - Куцоконь Ю.К., Романь А.М., Щербатюк М.М. Риби з Резолюції 6 у притоках Дніпра: власні знахідки 2002 – 2020 років. Зустрічі видів, занесених до Червоної книги України та міжнародних угод / Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 19. – Київ, 2020. – С. 260 – 273;
 - Records of protected animal, plant and fungi species in Ukraine (2022). Version 1.7. Ukrainian Nature Conservation Group (NGO). Occurrence dataset <https://doi.org/10.15468/m5vrza>;
 - Nekrasova O (2023). Records of common species of amphibians and reptiles widespread in Northern, Central, Western and Southern Ukraine. Version 1.10. Ukrainian Nature Conservation Group (NGO). Occurrence dataset <https://doi.org/10.15468/3t8srm>;
 - Skobel N (2024). The scientific articles of the Falz-Fein readings. Version 1.2. Kherson State University. Occurrence dataset <https://doi.org/10.15468/zn72pm>
 - ³[https://www.gbif.org/uk/occurrence/map?country=UA&dataset_key=4fa7b334-ce0d-4e88-aaae-2e0c138d049e&dataset_key=50c9509d-22c7-4a22-a47d-8c48425ef4a7&geometry=POLYGON\(\(30.52004%2050.53509,30.5227%2050.52741,30.5245%2050.52115,30.5236%2050.51622,30.52759%2050.51371,30.53656%2050.52307,30.53719%2050.53212,30.53383%2050.53721,30.53069%2050.53874,30.52635%2050.53674,30.52004%2050.53509\)\)](https://www.gbif.org/uk/occurrence/map?country=UA&dataset_key=4fa7b334-ce0d-4e88-aaae-2e0c138d049e&dataset_key=50c9509d-22c7-4a22-a47d-8c48425ef4a7&geometry=POLYGON((30.52004%2050.53509,30.5227%2050.52741,30.5245%2050.52115,30.5236%2050.51622,30.52759%2050.51371,30.53656%2050.52307,30.53719%2050.53212,30.53383%2050.53721,30.53069%2050.53874,30.52635%2050.53674,30.52004%2050.53509)))

1. Назва та категорія

Назва - назва має автентичне народне походження: в 19 ст. усю прибережну північну частину району Оболонь називали «Собаче Гирло».

Пропонована категорія - ландшафтний заказник (ця категорія дозволить найбільш ефективно зберегти всі елементи ландшафтів, які представлені в заказнику «Затока Собаче Гирло»). Орієнтовна площа цієї ділянки 36.5809 га.

Законом України «Про природно-заповідний фонд» визначено, що заказниками оголошуються природні території (акваторії) з метою збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів.

Оголошення заказників відбувається без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їхніх власників або користувачів згідно зі статтею 25 цього Закону.

Підстави створення заказника

Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначено досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України, забезпечення прав громадян на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування, і збереження природних екосистем.

Відповідно до Європейської програми збереження біорізноманіття, Україна до 2030 року має збільшити площу природно-заповідного фонду з 6,7% від загальної площі країни до 30%. Сьогодні маємо лише 1/5 необхідного показника. А згідно з Державною стратегією сталого розвитку, до 2030 року Україна має досягти показника в 15%, чого, зважаючи на темпи заповідання, ймовірно, не станеться. Адже темпи знищення природи значно переважають темпи її збереження.

Разом з тим, у розвитку територій та об'єктів природно-заповідного фонду України загалом відіграє важливу роль природно-заповідний фонд міста Києва. Фактична площа територій і об'єктів міста Києва складає 21774,31 га (станом на 01.01.2024), що складає 0,53% від загальнодержавної площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду та 26,1% від загальної площі м. Києва⁴. Проте переважну більшість цієї площі складають території Національного природного парку «Голосіївський», що розміщені за межами забудови міста - у приміських лісах, тому на збереження цінних природних територій в межах масивів забудови Києва ця обставина не впливає і потреба охороняти дику природу всередині міста не стає меншою.

Чинний Генеральний план м. Києва визначає цю територію як зелену зону загального користування, тобто територію, 100% площі якої має бути у природному стані та бути доступною для відвідування населенням. На жаль, в межах коси вже були прийняті рішення,

⁴<https://media-stg.kyivcity.gov.ua/kyivcity/sites/32/%20%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%20%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B0%20%D0%9A%D0%B8%D1%94%D0%B2%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%202023%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>

що суперечать генеральному плану, внаслідок яких було втрачено частину територій. Ця обставина змушує нас пропонувати створення заказника не на всій території, а лише на тій, що на цей час не передана у приватну власність. В разі зміни ситуації у майбутньому (наприклад шляхом прийняття нових рішень Київською міською Радою або судами) можливим буде додатково розширити заказник у майбутньому).

У стратегії розвитку міста Києва до 2025 року прописана стратегія підвищення комфорту життя мешканців м. Києва, що передбачає виконання таких завдань як:

- Розвиток мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду (в т.ч. встановлення меж територій з особливими режимами використання);
- Створення ефективної системи управління об'єктами природно-заповідного фонду (в т.ч. патронаж з боку наукових установ та громадських організацій);
- Створення геоінформаційної системи природно-заповідних територій та об'єктів м. Києва;
- Розробка та вжиття негайних заходів для забезпечення збереження найбільш визначних ландшафтних об'єктів;
- Розробка та забезпечення подальшої реалізації концепції розвитку долини річки Дніпро⁵;
- Поліпшення стану основних водних об'єктів м. Києва (річок, озер, каналів тощо), в т.ч. забезпечення жорсткого контролю за скидами забруднюючих речовин у водні об'єкти.

2. Характеристика території

Згідно фізико-географічного районування пропонується для заповідання територія знаходиться в межах області Київського Полісся, Поліського краю Зони мішаних (хвойно-широколистяних) лісів на Східноєвропейській рівнині. Клімат області помірно-континентальний з теплим літом і м'якою зимою, оптимальною зволоженістю та відноситься до Центрального кліматичного району. Важливе є те, що внаслідок запиленості атмосфери та великої вологості повітря показники інтенсивності сонячної радіації значно послаблюються. Явищем, яке розвинулося на території Києва порівняно нещодавно, є властивий великому місту парниковий ефект. Температура у ньому на 0,5-1,5°C вища, ніж на околицях⁶.

Абсолютні висоти над рівнем моря близько 95 м над р.м.

2.1. Геологічна будова

Проектована до розширення заказника територія розташована на Бузько-Росинському мегаблоці Українського щита Східноєвропейської дорифейської платформи. Відноситься до Київської пластово-аккумулятивної рівнини на палеогенових та неогенових відкладах Східноєвропейської полігенної рівнини.

Після танення Скандинавських льодовиків⁷ залишилися піски, глина, супіски, суглинок, валуни і морена (не відсортовані пісок, гравій). Такі відкладення зустрічаються по берегах Дніпра. Рельєф, який ми спостерігаємо, утворився діяльністю льодовиків, ерозійними

⁵ <https://dei.kyivcity.gov.ua/files/2017/7/28/Strategy2025new.pdf>

⁶ <https://pryroda.in.ua/dop-kyiv/pryroda-kyeva/comment-page-1/>

⁷ <https://geotop.kiev.ua/inzhenerno-geologichni-umovi-mista-kyeva.php>

процесами і господарською діяльністю людини.

2.2. Ґрунти/субстрати

Характерними для цієї території є дерново-підзолисті і дернові ґрунти переважно на алювіальних відкладах.

Природний ґрунтовий покрив міста Києва складається з таких типів ґрунтів: алювіальні дернові, дерново-слабо- і середньопідзолисті⁸, ясно-сірі і темно-сірі лісові, чорноземи опідзолені, болотні і торфово-болотні. Однак наразі майже половина території Києва в ґрунтовому відношенні представлена урбаноземами. Значна частина його території, що зайнята лісовими, лісопарковими масивами, парковими територіями тощо, залишається потенційно придатною для відновлення природного процесу ґрунтоутворення. Тому важливість створення природно-заповідних територій є вкрай важливим. Материнська основа ґрунтів долини Дніпра – це осадові породи мезозойської та кайнозойської ери, а саме піски, глини та мергелі, іноді перевідкладені і перемішані. Антропогенний вплив на ґрунти заплави у Києві проявляється в їх ущільненні та деградації. Регулювання Дніпра призводить до порушення заплавного режиму, що викликає заміну лучної рослинності деревною і, відповідно, трансформацію ґрунтів. Заплавні ґрунти також сильно забруднені побутовими відходами.

2.3. Гідрологічна характеристика

Ділянка знаходиться у межах області Дніпровського артезіанського басейну Правобережного району. Розташована в південно-східній частині Оболоні, на схід від Оболонської Набережної. До складу заказника увійшли фрагмент акваторії та узбережжя затоки Собаче гирло, а також два острівці: острів Вербовий та його невеликий супутник на акваторії. Таким чином, під охорону потрапили рештки вихідної заплави Дніпра. Це, зокрема, острівець Вербовий, який являє собою єдиний фрагмент великого колись дніпровського острова Чичин. На його місці під час гідронамиву піску для Оболоні у 1970-х рр. було створено затоку Собаче Гирло, яка колись була окремим островом Песій (XIX століття)⁹, де зберігається первинна флора і фауна, притаманна дніпровській заплаві. До складу заказника потрапила також реліктова протока, яка відділяла острів Чичин від правобережної заплави.

Для створення заказника пропонується ділянка коси, що відмежовує затоку Собаче Гирло від русла Дніпра.

⁸ <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1042/1003>

⁹ <https://www.kashtan.news/udar-po-ekosystemi-kosu-sobache-hyrlo-khochut-peretvoryty-na-parkinh/>

2.4. Історико-культурна цінність

На Дніпрі в межах Києва розташовано багато невеликих островів. Одним із них є острів Собаче Гирло. У популярних виданнях про Київ можна зустріти згадку про так званий Песій (пізніше Лейтарський) острів, що нібито був першим в архіпелазі Київських островів і згадується в руському літописі. Найдавнішою картою, яка зображає цей район, є схема земельних ділянок у Києві 1799 року (рис.1.). З цієї схеми незрозуміло, чи була сучасна коса тоді островом чи півостровом. Однак існує ще багато інших карт, де острів зображено по-іншому¹⁰.

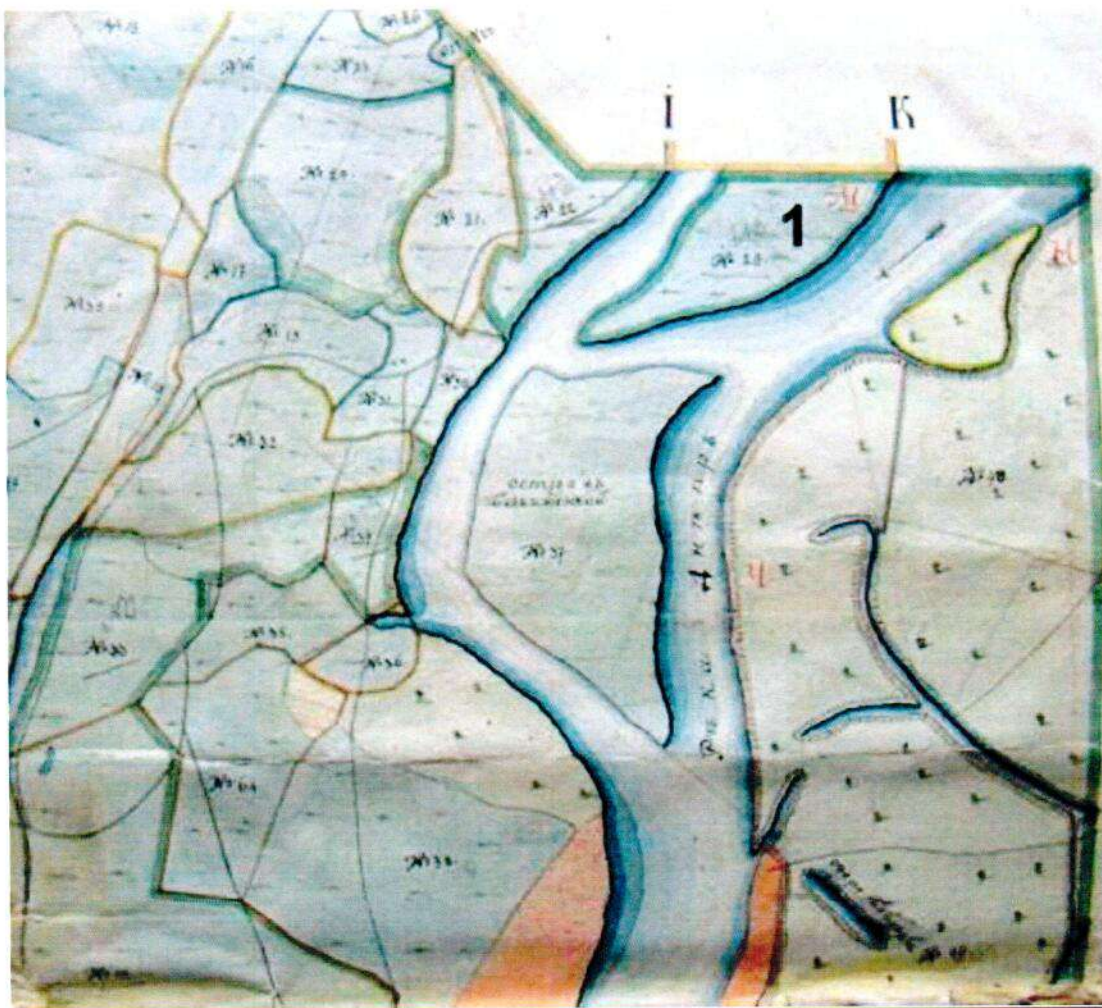

Рис.1. Зображення нижньої частини острова на місці сучасної коси затоки Собаче Гирло на схемі земельних ділянок 1799 р.

Найбільш точну інформацію дає карта 1914 року, на якій можна побачити косу в майже сучасному стані, а також залишки протоки, що відділяла косу з півночі та сходу від материкового правого берега. Ця протока на карті підписана як протока Собаче Горло (рис.2.)

¹⁰ <https://expedicia.org/mali-ostrovi-na-dnipri/>

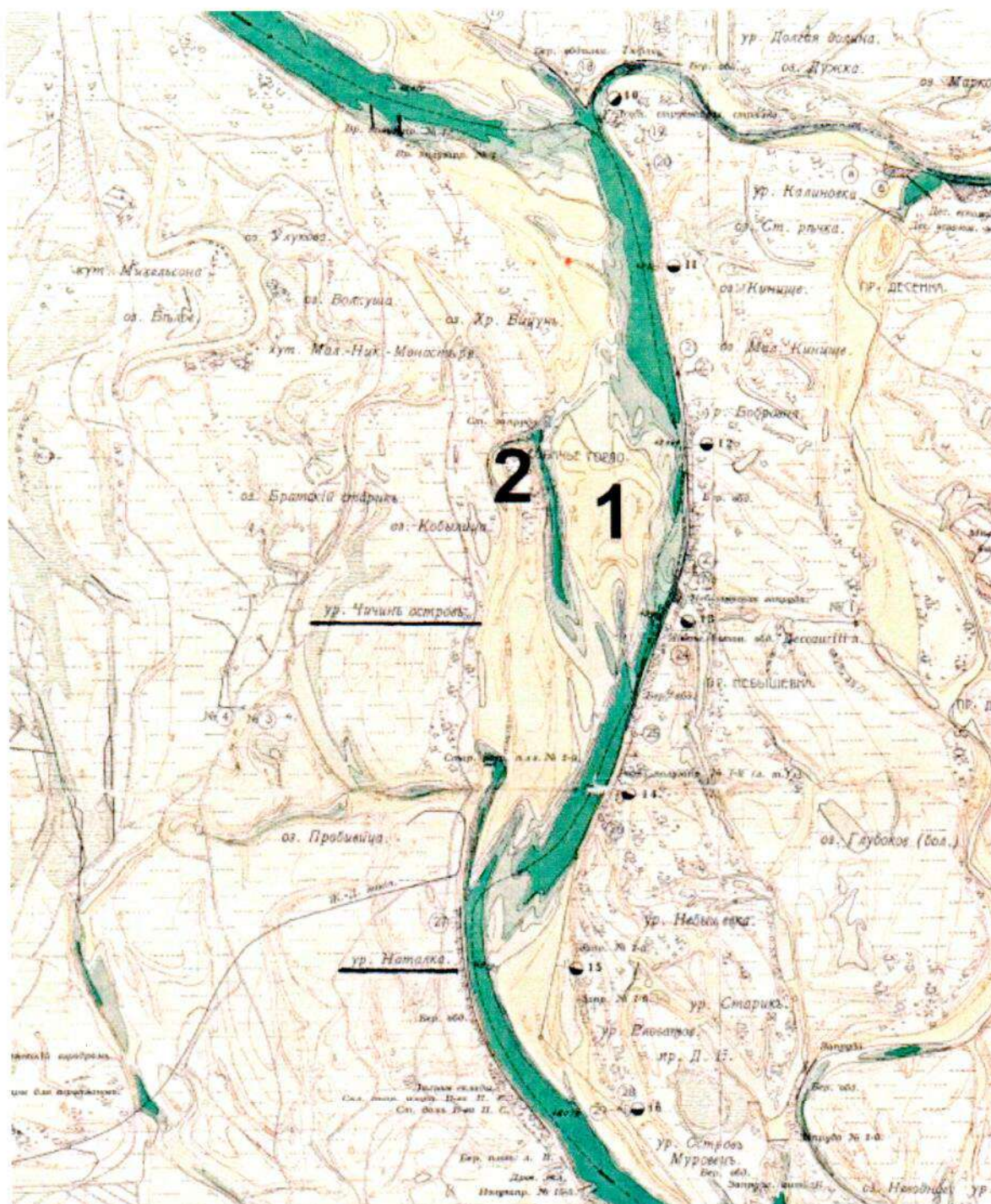

Рис.2. Коса та протока Собаче Горло на мапі 1914 р.

Станом на 1940-і роки протока між косою та правим берегом (колишнє Собаче Горло), ймовірно, замулилася. Остаточоно цей острів був об'єднаний з правим берегом під час гідронамиву для будівництва житлового масиву Оболонь, здійсненого у 1970-х роках. У цей же час тут було створено кар'єр для забору ґрунту, який перетворився на сучасну затоку Собаче Гирло. Обстеження коси (сучасна площа близько 53 га) показало, що її південна частина зберегла до наших днів малопорушену рослинність, характерну для дніпровської заплави.

Також важливо згадати про острів Вербовий, цей невеликий острівець на затоці Собаче Гирло, який зберігся як частина колишнього оболонського острова Чичин (або Чачин). Неподалік знаходиться невеликий відрізок протоки, яка в XIX столітті відділяла острів Чичин від правобережної Оболоні. Острів Вербовий сформувався як окремий острів під час створення кар'єру для забору ґрунту, що перетворився на затоку Собаче Гирло. Згодом острів Вербовий відокремився від суходолу і наразі є цінним природним куточком, що представляє стан заплави.

2.5. Адміністративні відомості

Затока Собаче Гирло розташована в Оболонському районі м. Києва, розміщується біля вул. Північної. В об'єкт входить 2 острова без назви, затока Наталка та прибережна смуга. Для розширення запланована коса, що відділяє затоку від русла Дніпра.

2.6. Загальні відомості про територію

Згідно фізико-географічного районування пропонується для заповідання територія знаходиться в межах області Київського Полісся, Поліського краю Зони мішаних (хвойношироколистяних) лісів на Східноєвропейській рівнині.

2.7. Інформація про користувачів та власників земельних ділянок, запропонованих для заповідання

Проектована територія створення ландшафтного заказника місцевого значення «Затока Собаче Гирло» розташована в межах Оболонського району на землях комунальної власності. Орієнтована площа розширення заказника складає орієнтовно 36.5809 га.

До включення в заказник пропонуються зареєстровані та незареєстровані землі комунальної власності територіальної громади міста Києва.

Землевласник	Тип власності	Призначення	Кадастровий номер	Площа
-	Комунальна	житлової забудови і комерційної забудови	8000000000:78:215:0117	1.0555
-	Комунальна	для культурно-оздоровчих потреб, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей	8000000000:78:215:0003	0.6831

-	Комунальна	NULL	8000000000:78:215:0118	9.0502
-	Комунальна	іншої комерційної діяльності	8000000000:78:215:0056	3.5405
-	Комунальна	для культурно-оздоровчих потреб, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей,	8000000000:78:215:0024	1.7563
-	Комунальна	Землі загального користування	8000000000:78:215:0015	0.1549
-	Комунальна	іншої комерційної діяльності	8000000000:78:215:0057	12.3989
-	Комунальна	для культурно-оздоровчих потреб, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей	8000000000:78:215:0018	7.9415
Загалом зареєстрованих земель				36.5809

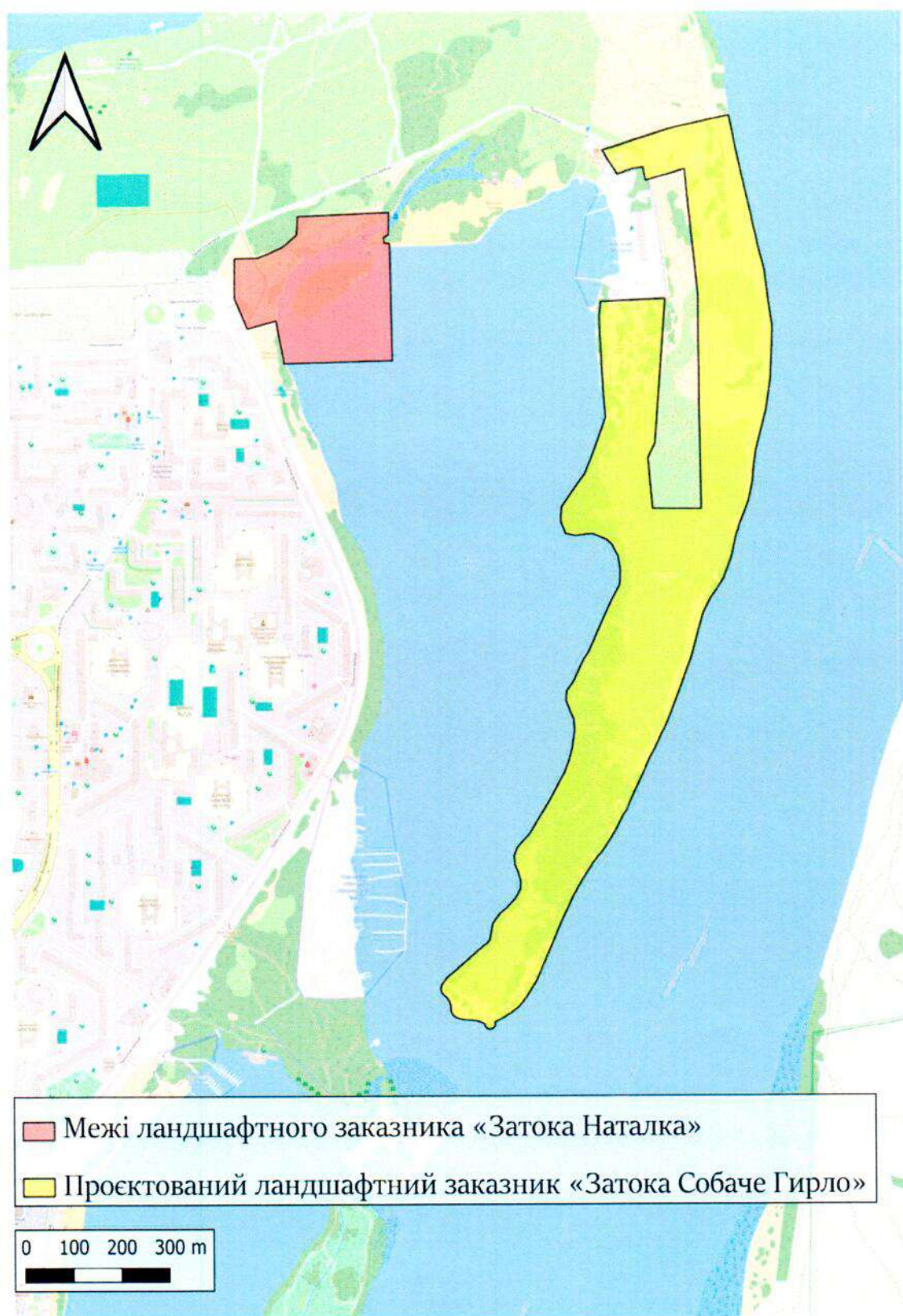

Рис.3. Межі проєктованого заказника.

2.8. Обґрунтування природної цінності

Рослинний світ

За геоботанічним районуванням територія заказника відноситься до Київського правобережного округу грабово-дубових, дубово-соснових лісів, заплавних луків та евтрофних боліт Поліської підпровінції хвойно-широколистяних лісів (Дідух, Шеляг-Сосонко, 2003).

Рослинний покрив пропонуваної до заповідання території значно трансформований, але являє собою цінну в умовах міста зелену зону з деревостанами, сформованими в'язом гладеньким (*Ulmus laevis* Pall. s.l.), в. шорстким (*U. glabra* Huds.), тополями білою (*Populus alba* L.), сріблястою (*P. canescens* L.) і чорною (*Populus nigra* L.) та вербою білою (*Salix alba* L.), черемхою (*Prunus padus* L.), ясенем звичайним (*Fraxinus excelsior* L.). Подекуди досить густі і високі вербові чагарникові зарості, сформовані вербами гостролистою (*Salix acutifolia* Willd.), козячою (*S. caprea* L.) і сірою (*S. cinerea* L.). Розсіяно трапляються місцеві і заносні дикорослі плодові рослини - абрикоса звичайна (*Armeniaca vulgaris* Lam), слива (*Prunus domestica* L.), груша дика (*Pyrus communis* L.), шовковиця біла (*Morus alba* L.), а також біла акація (*Robinia pseudoacacia* L.). Із дрібних чагарників поширені шипшина собача (*Rosa canina* L.), ожина сиза (*Rubus caesius* L.), свидина криваво-червона (*Swida sanguinea* (L.) Opiz), калина (*Viburnum opulus* L.), аморфа чагарникова (*Amorpha fruticosa* L.), крушина ламка (*Frangula alnus* Mill.). Наявність плодових дерев значно підвищує цінність даної території для різних видів міської орнітофауни. Зрідка трапляються також ліани - місцеві паслін солодко-гіркий (*Solanum dulcamara* L.) і хміль (*Humulus lupulus* L.) та здичавілі дівочий виноград (*Parthenocissus inserta* (A. Kern) Fritsch) і виноград справжній (*Vitis vinifera* L.). У травостої рясно представлені прибережно-водні та псамофільні рослини, зокрема: заяча капуста велика (*Hylotelephium maximum* (L.) Ohba), холодок лікарський (*Asparagus officinalis* L.), смілка татарська (*Silene tatarica* (L.) Pers.), мильнянка лікарська (*Saponaria officinalis* L.), нечуйвітер зонтичний (*Hieracium umbellatum* L.), пижмо звичайне (*Tanacetum vulgare* L.), полини дніпровський (*Artemisia marschalliana* Spreng. f. *dniproica*) і лікарський (*Artemisia abrotanum* L.), куничник наземний (*Calamagrostis epigeios* (L.) Roth), щавель горобиний (*Rumex acetosella* L.). Багато з них є лікарськими рослинами. Досить рясно тут ростуть ендеми придніпровської піщаної флори - волошка дніпровська (*Centaurea borysthena* Grun.) та козельці українські (*Tragopogon ucrainicus* Artemchuk).

В складі лучної та прибережно-водної рослинності зростають: жеруха земноводна (*Rorippa amphibia* (L.) Besser.), зірочник злаковидний (*Stellaria graminea* L.), конюшина гібридна (*Trifolium hybridum* L.), горошок тонколистий (*Vicia tenuifolia* Roth), розхідник плющовидний (*Glechoma hederacea* L.), вовконіг європейський (*Lycopus europaeus* L.), шоломниця звичайна (*Scutellaria galericulata* L.), чистець болотяний (*Stachys palustris* L.), плакун верболистий (*Lythrum salicaria* L.), вербозілля звичайне (*Lysimachia vulgaris* L.), гадючник в'язолистий (*Filipendula ulmaria* (L.) Maxim), перстач гусячий (*Potentilla anserina* L.), вероніка струмкова (*Veronica beccabunga* L.), паслін солодко-гіркий (*Solanum dulcamara*), осока гостра (*Carex acuta* L.), осока шорстка (*C. hirta* L.), осока прибережна (*C. riparia* Curtis),

ситняг болотяний (*Eleocharis palustris* (L.) Rizem. & Schult.), кука озерна (*Schoenoplectus lacustris* (L.) Palla), ситник членистий (*Juncus atriculatus* L.), кунічник тростинovidний (*Calamagrostis arundinaceae* (L.) Roth.), очерет (*Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.), поріз вузьколистий (*Typha angustifolia* L.) та широколистий (*T. latifolia* L.), їжача голівка пряма (*Sparganium erectum* L.), що охороняється в м. Києві згідно до рішення Київради від 23.12.2004 р. за № 880/2290, частуха подорожникова (*Alisma plantago-aquatica* L.) тощо.

В складі водної рослинності уздовж берега та заводнених пониженнях зростають глечики жовті (*Nuphar lutea* (L.) Smith), які охороняються на території Києва рішенням Київради від 23.12.2004 р. за № 880/2290, рдесник пронизанолистий (*Potamogeton perfoliatus* L.), а також півники болотні (*Iris pseudacorus* L.), які теж підлягають особливій охороні у м. Києві. Досить часто тут же трапляються і водяний горіх (*Trapa natans* L.) та сальвінія плаваюча (*Salvinia natans* (L.) All.), котрі були занесені до 3-го видання Червоної книги України (2009), а тепер охороняються у Європейському Червоному списку (2011). Їх чисельність щороку коливається залежно від впливу багатьох факторів упродовж даного і попереднього сезонів. В окремі роки може з'являтися водяний жовтець плаваючий (*Batrachium fluitans* (Lam.) Wimmer), який в минулому часто наводився для цієї території.

Раритетні оселища та рослинні угруповання

На території проектного заказника виявлено оселища, що підлягають охороні на міжнародному рівні, а саме – 6 типів оселищ із Резолюції 4 Бернської Конвенції:

C1.225 Floating *Salvinia natans* mats / Вільноплаваючі килимки *Salvinia natans*;

C1.32 Free-floating vegetation of eutrophic waterbodies / Вільноплаваюча рослинність евтрофних водойм;

C1.33 Rooted submerged vegetation of eutrophic waterbodies / Вкорінена занурена рослинність евтрофних водойм;

C1.3411 Ranunculus communities in shallow water / Угруповання водяних жовтеців на мілководдях (можливо, це оселище є зниклим із даної території у зв'язку із впливом кліматичних змін)

F9.1 Riverine scrub / Прирічкові чагарники;

G1.11 Riverine *Salix* woodland / Прирічкові вербові ліси.

Відмічено угруповання формацій водяного горіху плаваючого (*Trapa natans*), глечиків жовтих (*Nuphar lutea*) та сальвінії плаваючої (*Salvinia natans*), що занесені до Зеленої книги України.

Загалом, рослинний покрив проектного заказника зберігає виражений характер природної рослинності піщаної тераси Дніпра і включає понад сотню видів деревних, чагарникових і трав'яних рослин, серед яких багато мають лікарські властивості, а також ростуть кілька регіонально-рідкісних видів, які потребують особливої охорони в м. Києві, 2 види із Європейського Червоного списку та 2 ендемічні види. Крім того, тут представлені 6 біотопів із Додатку 4 Бернської конвенції та 3 угруповання із Зеленої книги України.

Тваринний світ

За зоогеографічним районуванням територія відноситься до Східноєвропейського округу району мішаного, листяного лісу та лісостепу ділянки східноєвропейського мішаного лісу, підділянки Центрального (Житомирського та Київського) Полісся.

Виявлені 42 види птахів, 1 вид амфібій, комах та плазунів, а також 3 вида риб, які є рідкісними й занесені в різні охоронні списки. Нижче наведений їх перелік, зокрема три види, занесені до Червоної книги України: гоголь (*Vicephala clangula* (Linnaeus, 1758)) категорії «рідкісний», кулик-сорока (*Haematopus ostralegus* (Linnaeus, 1758)) категорії «вразливий» та поліксена (*Zerynthia polyxena* (Denis & Schiffermuller, 1775)) категорії «вразливий». Решта видів занесені до додатків Бернської конвенції, оселищної директиви ЄС, пташиної директиви ЄС тощо.

Види тварин, що охороняються

Назва	Міжнародний природоохоронний статус
Комахи	
Поліксена (<i>Zerynthia polyxena</i> (Denis & Schiffermuller, 1775))	Додаток 2 Бернської конвенції, Додаток IV Оселищної директиви ЄС
Риби	
Бичок-пісочник (<i>Neogobius fluviatilis</i> (Pallas, 1814))	Додаток 3 Бернської конвенції
Морська голка пухлощока (<i>Syngnathus abaster</i> Risso, 1827)	Додаток 3 Бернської конвенції
Щипавка звичайна (<i>Cobitis taenia</i> Linnaeus, 1758)	Додаток 3 Бернської конвенції, 6 Бернська конвенція, Додаток II Оселищної директиви ЄС
Амфібії	
Кумка червоночерева (<i>Bombina bombina</i> (Linnaeus, 1761))	Додаток 2 Бернської конвенції, 6 Бернська конвенція, Додаток II Оселищної директиви ЄС, Додаток IV Оселищної директиви ЄС
Плазуни	
Вуж звичайний (<i>Natrix natrix</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 3 Бернської конвенції
Птахи	
Баклан великий (<i>Phalacrocorax carbo</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 3 Бернської конвенції

Боривітер звичайний (<i>Falco tinnunculus</i> Linnaeus, 1758)	Додаток 2 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція)
Вівчарик весняний (<i>Phylloscopus trochilus</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 2 Бернської конвенції
Вівчарик-ковалик (<i>Phylloscopus collybita</i> (Vieillot, 1817))	Додаток 2 Бернської конвенції
Вільшанка (<i>Erithacus rubecula</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 2 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція)
Волове очко (<i>Troglodytes troglodytes</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 2 Бернської конвенції
Гагара чорношия (<i>Gavia arctica</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 2 Бернської конвенції, 6 Бернська конвенція, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), Додаток I Пташиної директиви ЄС
Галка звичайна (<i>Corvus monedula</i> Linnaeus, 1758)	Додаток II Пташиної директиви ЄС
Гоголь (<i>Bucephala clangula</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 3 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), Додаток II Пташиної директиви ЄС
Голуб припутень (<i>Columba palumbus</i> Linnaeus, 1758)	Додаток II Пташиної директиви ЄС
Горобець польовий (<i>Passer montanus</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 3 Бернської конвенції
Грак (<i>Corvus frugilegus</i> Linnaeus, 1758)	Додаток II Пташиної директиви ЄС
Гуменник (<i>Anser fabalis</i> (Latham, 1787))	Додаток 3 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), Додаток II Пташиної директиви ЄС
Дрізд-омелюх (<i>Turdus viscivorus</i> Linnaeus, 1758)	Додаток 3 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Додаток II Пташиної директиви ЄС

Дрізд співочий (<i>Turdus philomelos</i> C.L.Brehm, 1831)	Додаток 3 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Додаток II Пташиної директиви ЄС
Дрізд чорний (<i>Turdus merula</i> Linnaeus, 1758)	Додаток 3 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Додаток II Пташиної директиви ЄС
Дятел звичайний (<i>Dendrocopos major</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 2 Бернської конвенції
Дятел сирійський (<i>Dendrocopos syriacus</i> (Hemprich & Ehrenberg, 1833))	Додаток 2 Бернської конвенції, 6 Бернська конвенція, Додаток I Пташиної директиви ЄС
Зимняк (<i>Buteo lagopus</i> (Pontoppidan, 1763))	Додаток 2 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція)
Золотомушка жовточуба (<i>Regulus regulus</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 2 Бернської конвенції
Крижень (<i>Anas platyrhynchos</i> Linnaeus, 1758)	Додаток 3 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), Додаток II Пташиної директиви ЄС
Крук (<i>Corvus corax</i> Linnaeus, 1758)	Додаток 3 Бернської конвенції
Кулик-сорока (<i>Haematopus ostralegus</i> (Linnaeus, 1758))	Червоний список IUCN, Додаток 3 Бернської конвенції, Додаток II Пташиної директиви ЄС
Куріпка сіра (<i>Perdix perdix</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 3 Бернської конвенції, Додаток II Пташиної директиви ЄС
Лебідь-шипун (<i>Cygnus olor</i> (Gmelin, 1789))	Додаток 3 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), Додаток II Пташиної директиви ЄС
Мартин жовтоногий (<i>Larus cachinnans</i> Pallas, 1811)	Додаток II Пташиної директиви ЄС
Мартин звичайний (<i>Larus ridibundus</i> Linnaeus, 1766)	Додаток 3 Бернської конвенції, Додаток II Пташиної директиви ЄС
Мартин сивий (<i>Larus canus</i> Linnaeus, 1758)	Додаток 3 Бернської конвенції, Додаток II Пташиної директиви ЄС

Набережник (<i>Actitis hypoleucos</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 2 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA)
Одуд (<i>Upupa epops</i> Linnaeus, 1758)	Додаток 2 Бернської конвенції
Пірникоза велика (<i>Podiceps cristatus</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 3 Бернської конвенції
Попелюх (<i>Aythya ferina</i> (Linnaeus, 1758))	Червоний список IUCN, Додаток 3 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), Додаток II Пташиної директиви ЄС
Синиця велика (<i>Parus major</i> Linnaeus, 1758)	Додаток 2 Бернської конвенції
Синиця довгохвоста (<i>Aegithalos caudatus</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 3 Бернської конвенції
Сойка звичайна (<i>Garrulus glandarius</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток II Пташиної директиви ЄС
Сорока звичайна (<i>Pica pica</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток II Пташиної директиви ЄС
Чернь чубата (<i>Aythya fuligula</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 3 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), Додаток II Пташиної директиви ЄС
Чикотень (<i>Turdus pilaris</i> Linnaeus, 1758)	Додаток 3 Бернської конвенції, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція), Додаток II Пташиної директиви ЄС
Чиж (<i>Spinus spinus</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 2 Бернської конвенції
Шпак звичайний (<i>Sturnus vulgaris</i> Linnaeus, 1758)	Додаток II Пташиної директиви ЄС
Щиглик (<i>Carduelis carduelis</i> (Linnaeus, 1758))	Додаток 2 Бернської конвенції

3. Соціально-економічна характеристика та культурна цінність території

Для досягнення Цілей сталого розвитку території м. Києва (затверджені Указом Президента «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»)¹¹ важливо охороняти навколишнє середовище, раціонально використовувати природні та енергетичні ресурси, забезпечувати екологічну безпеку. Одне із завдань Києва – збереження безпечного довкілля, захист життя і здоров'я населення від забруднення, гармонійна взаємодія суспільства і природи, раціональне використання та відтворення природних ресурсів.

Саме екосистемні послуги забезпечують сталий розвиток. Екосистемні послуги — це всі корисні ресурси та вигоди, які людина отримує від природи. Вони забезпечують задоволення фундаментальних потреб людини в середовищі існування та продуктах харчування, що прямо впливає на рівень життя.

Природний рослинний покрив, багата флора і фауна забезпечують повночленність ланцюгів живлення, ефективну залученість території у глобальні біогеохімічні цикли, відповідно – процес біологічної ремедіації, тобто очищення повітря, води та ґрунту від забруднювачів. Багате різнотрав'я сприяє ефективному запиленню рослин комахами-запилювачами, що позитивно впливає не лише на стан популяцій дикорослих видів рослин, а й на урожайність сільськогосподарських культур.

Природний рослинний покрив та природні процеси у наземних екосистемах за умов збереження цілісності та людського невтручання ефективно регулюють мікрокліматичні умови, зокрема процеси теплоприйому і тепловіддачі, накопичення вологи та випаровування (і, відповідно температуру та вологість навколишнього середовища). Природні екосистеми зумовлюють привабливість заказника «Затока Собаче Гирло» для туризму та рекреації, є джерелом отримання насолоди та натхнення від спілкування з природою. Багатий видовий склад робить планований об'єкт перспективним місцем наукових досліджень, просвітницької, навчально-виховної роботи зі школярами та студентами, що сприяє формуванню екологічної свідомості у населення, науковому прогресу в цілому.

Рекреаційне значення території дуже важливе для мешканців міста Києва. Коса затоки Собаче Гирло є місцем кемпінгу з наметами. Існуючі стежки використовуються для індивідуальних занять велосипедним спортом, любительської риболовлі тощо. На затоці активно розвиваються водні види рекреаційного відпочинку на парусних і веслових суднах, таких як каяк та SUP-серфінг.

Територія надає важливі екосистемні послуги, основні з яких наведені у таблиці:

послуги постачання	послуги регулювання/підтримання	соціокультурні послуги
ресурси рослинного походження	біологічна ремедіація	вивчення біорізноманіття та природних процесів, унаочнення освіти

¹¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

рослини, гриби та водорості, видобуті з природи	фільтрація/поглинання/зберігання/накопичення екосистемами	виховання дітей у контакті з природою
дикі рослини для харчування, лікування, матеріалів або енергії	зменшення запаху, пилу та шуму від антропогенних джерел	мистецьке натхнення
генетичні матеріали з усієї біоти	контроль зоонозних інфекцій	формування ідентичності етнічних і соціальних груп
синтезування та накопичення органічної біомаси	підтримання природних оселищ для рослин та тварин	мисливство, рибальство тощо
	запилення рослин	можливості для відпочинку, туризму
	поширення насіння рослин	
	регуляція температури земної поверхні, повітря, хімічного складу та якості поверхневих вод	
	захист ґрунтів, ґрунтоутворення, регулювання ґрунтових вод	

Територія цінна для місцевих мешканців і це також простежується у постійних петиціях та зверненнях до Київради, адже до території виявляють увагу забудовники. Статус прибережної захисної смуги та водоохоронної зони р. Дніпро виключають таку забудову, тому до оголошення території заказником, завжди залишатиметься загроза її незаконної забудови. І тому саме збереження цього урочища прагне місцева громада, адже збереження і розширення зелених зон - те чого потребує кожен киянин в умовах щільної забудови.

4. Існуючі території або об'єкти природно-заповідного фонду та природоохоронні території міжнародного значення в межах території, запропонованої для заповідання

Ця ділянка прилягає до ландшафтного заказника місцевого значення «Затока Наталка», який був створений 27.02.2020, площею 83.9 га.

Також південніше розташовані Оболонський та Собачий острови, що входять до регіонального ландшафтного парку Дніпровські острови, площею 1214.9 га. Однак цей парк не включив надзвичайно цінні острів Труханів та більшу частину острова Жуків, а також низку прибережних заплавних урочищ: навколо затоки Собаче Гирло, затоку Вовкувату, ділянки

лівобережної заплави тощо¹². Тож ділянка стала свого роду “розривом” в суцільному коридорі природних територій, що мають природоохоронний статус вздовж русла р. Дніпро у м. Києві.

Не менш значущими є ландшафтний заказник місцевого значення Муромець-Лопухове, площею 217 га, де добре збережені лісові, лучні водні та прибережно-водні угруповання заплавної рослинності, а також ізольовані місцезростання низки регіонально-рідкісних та червонокнижних рослин, серед яких півники сибірські, латаття біле, сальвінія плаваюча та ін та загальнозоологічний заказник місцевого значення, площею 32 га - Бобровня, що розташований на території парку Муромець.

Збільшення природоохоронної території зможе не тільки зменшити антропогенний вплив на вже існуючі об’єкти, а й забезпечити активне збільшення цінних природних систем та формацій.

Проектований заказник «Затока Собаче Гирло» та Смарагдова мережа Європи

Забезпечення сталого, екологічно збалансованого розвитку міста, підвищення його природно-ресурсного потенціалу, збереження цінних природних територій, біологічних ресурсів, що на них знаходяться, генетичного фонду тваринного та рослинного світу вимагають дотримання оптимального балансу між територіями, що інтенсивно експлуатуються, і такими, щодо яких запроваджуються спеціальні режими охорони та відтворення. Для забезпечення такого балансу як в Києві, так і в Україні формується екологічна мережа.

Смарагдова мережа (Emerald Network) - це природоохоронні території, які створюють для збереження видів і оселищ, яким загрожує зникнення в масштабах Європи. Мережа створюється на виконання вимог ратифікованої в Україні Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції). Україна, коли стане членом Європейського Союзу, змінить Emerald Network на Natura 2000 та зможе використовувати юридичні і фінансові інструменти ЄС для управління природоохоронними територіями. Смарагдова мережа поширює природоохоронні стандарти Європейського Союзу за свої межі та готує природоохоронне законодавство держав до інтеграції в ЄС.

Територія проєктованого заказника - «Затока Собаче Гирло» розташована поруч з проєктованою територією Смарагдової мережі Kyivske Podesennia (SiteCode: UA0000233).

Перелік видів діяльності, що пропонується заборонити або обмежити

Основні вимоги щодо режиму заказників визначаються ст. 26 Закону України «Про природно-заповідний фонд». На території заказника забороняється мисливство та діяльність, що суперечить цілям і завданням, передбаченим положенням про заказник, а саме:

- будь-яке будівництво, що може вплинути на зміну характеру місцевості, ландшафту та не пов’язане з охороною заказника (без відповідного обґрунтування та погодження органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища);

- меліоративні та будь-які інші роботи, що можуть призвести до зміни гідрологічного режиму території заказника (без відповідного обґрунтування та погодження органу виконавчої

¹²<https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Kyiv/Islands/kyiv-dnipro-conservation/dnieper-current-conservation/rp-dniprovske-ostrov.html>

влади в галузі охорони навколишнього природного середовища);

- розорювання земель;
- будь-яке засмічення та забруднення території заказника;
- розвідувальні, підривні роботи, видобуток корисних копалин та інші форми порушення ґрунтового покриву і природних форм рельєфу;
- вирубування живих дерев і чагарників, збір рослинної сировини у промислових масштабах;
- створення штучних лісових насаджень;
- випалювання сухої рослинності;
- інтродукція чужорідних для регіону біологічних видів;
- організація таборів, місць відпочинку, стоянок автотранспорту, розведення вогнищ поза межами спеціально відведених місць;
- інші види робіт, що можуть призвести до порушення природних процесів, втрати наукової, природоохоронної, естетичної цінності заповідного об'єкта.

Перелік дозволених видів діяльності

Перелік дозволених видів діяльності в заказнику визначаються ст. 26 Закону України «Про природно-заповідний фонд». Господарська, наукова та інша діяльність, що не суперечить цілям і завданням заказника, проводиться з дотриманням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища.

У заказнику передбачено наступну діяльність:

- короткостроковий відпочинок, велосипедні і пішохідні прогулянки;
- влаштування та відповідне обладнання туристичних маршрутів та екологічних стежок; помірне випасання худоби, на передбачених для цього ділянках;
- обмежене мисливство, регулювання чисельності окремих видів тварин;
- любительське рибальство;
- заготівля очерету, лікарських рослин, їх плодів, для особистого використання;
- виконання робіт, передбачених планами наукових досліджень;
- проведення протипожежних та лісгосподарських заходів.

Власники або користувачі земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів, оголошених заказником, беруть на себе зобов'язання щодо забезпечення режиму їх охорони та збереження.

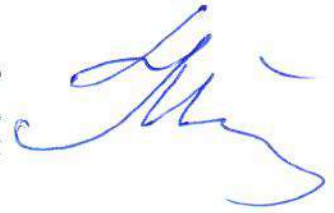
ВИСНОВКИ

Створення ландшафтного заказника дозволить зберегти цінну екосистему в долині річки Дніпро, природний рослинний покрив піщаної тераси Дніпра із лікарськими та рідкісними видами рослин та популяції птахів, охороняти які Україна зобов'язалася на Міжнародному рівні. У зв'язку з щільною забудовою столиці, важливим є збереження останніх клаптиків первісної флори та фауни задля підтримання екологічного балансу екосистеми. Вважаємо за необхідне розширити на зазначеній території ландшафтний заказник місцевого значення з назвою «Затока Собаче Гирло» і запровадити на його території специфічний охоронний режим, пропозиції щодо якого викладені вище.

Автори

Мойсієнко Іван Іванович

д.б.н., професор, завідувач кафедри ботаніки Херсонського державного університету, Заслужений діяч науки і техніки України, віце-президент Українського ботанічного товариства, член правління ГО “Українська природоохоронна група”

Темченко Єлизавета Андріївна

геоеколог, експерт ГО “Українська природоохоронна група”

Василук Олексій Володимирович

м.н.с. відділу моніторингу та охорони тваринного світу Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, Голова правління ГО “Українська природоохоронна група”

Шиндер Олександр Іванович

к.б.н., старший науковий співробітник НБС імені М.М. Гришка НАН України

Пархоменко Віктор Володимирович,

зоолог, експерт ГО “Українська природоохоронна група”

Антоненко Гліб Анатолійович,

голова правління, ГО “Парк Прирічна”

Безсмертна Олеся Олексіївна

к.б.н., асистент кафедри екології та зоології ННЦ “Інститут біології та медицини”, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Лавріненко Катерина Валеріївна

PhD, викладач кафедри біології, екології та агротехнологій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, провідний фахівець з екоосвіти Національного природного парку “Холодний Яр”

Чусова Ольга Олександрівна

к.б.н., науковий співробітник відділу геоботаніки та екології Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України

Марущак Олексій Юрійович

к.б.н., м.н.с. відділу моніторингу та охорони тваринного світу Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України

22 листопада 2024 року

ДОДАТОК 1. ФОТОМАТЕРІАЛИ

Фото 1. Центральна частина півострову (коси) затоки «Собаче Гирло»

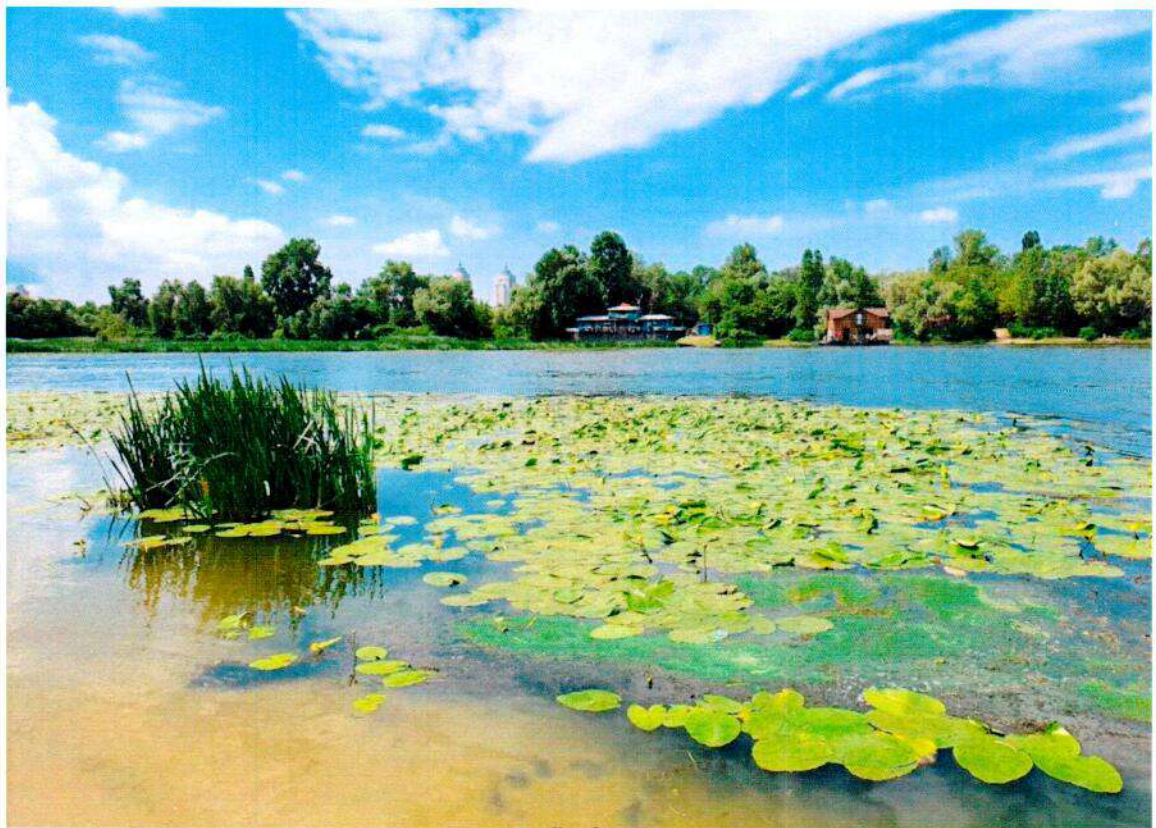

Фото 2. Вид з південної частини півострову (коси) затоки «Собаче Гирло»

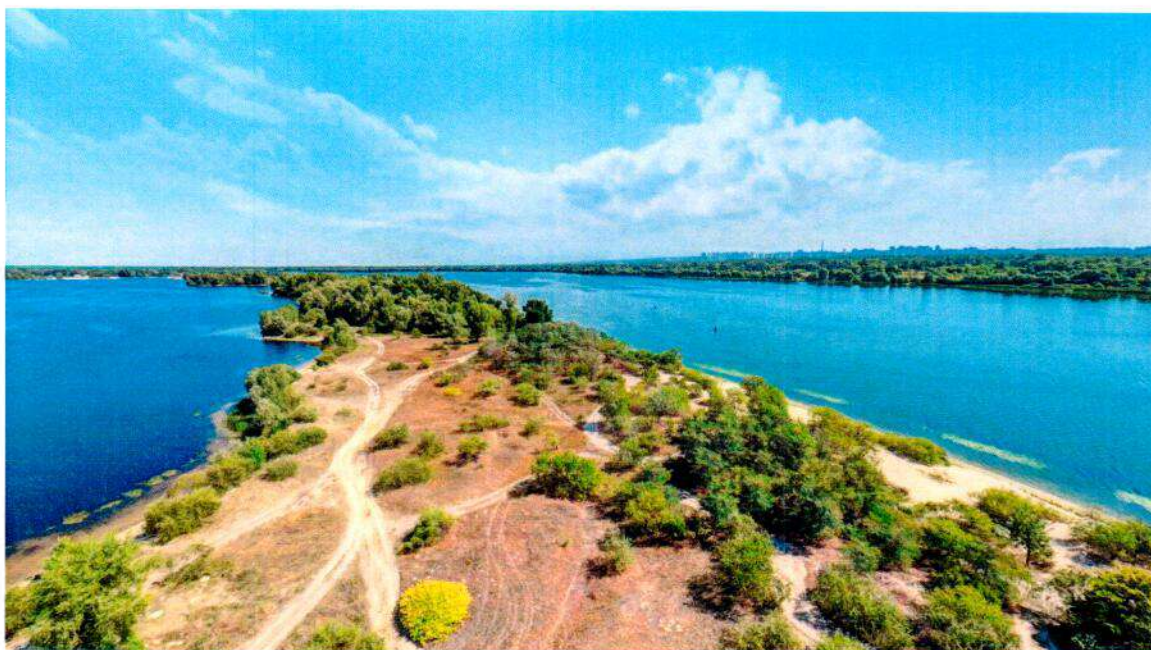

Фото 3. Аерофотозйомка півострову (коси) затоки «Собаче Гирло»

Фото 4. Зграя крижнів звичайних (*Anas platyrhynchos*)

Фото 5. Глечики жовті (*Nuphar lutea*)

Фото 6. Східна частина півострову (коси) затоки «Собаче Гирло». Вид на русло річки «Дніпро»

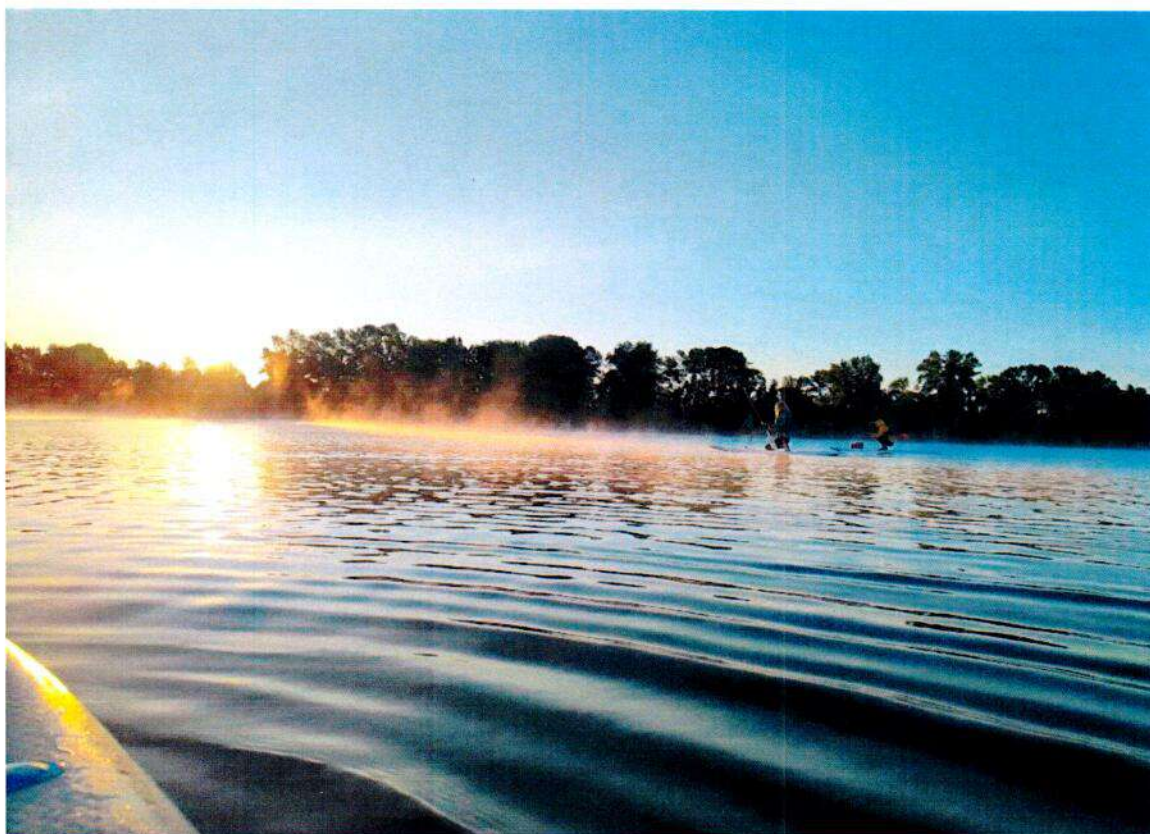

Фото 7. Вид із заходу на півострів (косу) затоки «Собаче Гирло»

Фото 8. Чепура біла (*Ardea alba*)